

ISSN:2146-5975

DÜZCE ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DERGİSİ

Yıl: 2019 Cilt: 9 Özel Sayı

İslam Bilim Tarihi Prof. Dr. Fuat Sezgin Özel Sayısı

DÜZCE ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ

Journal of Düzce University Institute of Social Sciences

Sahibi/Owner

D.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Adına

Enstitü Müdürü Doç. Dr. Ali ERTUĞRUL

Editörler/Editors

Prof. Dr. Nigar DEMİRCAN ÇAKAR

Prof. Dr. Marika ODZELI

Prof. Dr. Shahram YOUSEFIFAR

Doç. Dr. Ali ERTUĞRUL

Doç. Dr. Mykhaylo YAKUBOVYCH

Dr. Öğr. Üyesi Yusuf ÖCEL

Arş. Gör. Emine ŞAHİN

Mizanpaj Editörü

Dr. Öğr. Üyesi Yusuf ÖCEL

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Nigar DEMİRCAN ÇAKAR (İşletme-Düzce Üniversitesi)

Prof. Dr. Marika ODZELI (Eğitim-Tiflis İvane Javakhişvili Devlet Üniversitesi)

Prof. Dr. Roin MALAKMADZE (Tarih-Batum Shota Rustaveli Devlet Üniversitesi)

Prof. Dr. Shahram YOUSEFIFAR (Tarih-Tahran Üniversitesi)

Prof. Dr. Zafer AKBAŞ (Uluslararası İlişkiler-Düzce Üniversitesi)

Doç. Dr. Ali ERTUĞRUL (Tarih-Düzce Üniversitesi)

Doç. Dr. Daryoush RAHMANYAN (Tarih-Tahran Üniversitesi)

Doç. Dr. Faruk SANCAR (İlahiyat-Ondokuz Mayıs Üniversitesi)

Doç. Dr. Eugene KENNEDY (Eğitim-Louisiana State University)

Doç. Dr. Mykhaylo YAKUBOVYCH (İlahiyat-The National University of Ostroh)

Doç. Dr. Recai ÖZCAN (Edebiyat-Düzce Üniversitesi)

Doç. Dr. Süleyman GÖKSOY (Eğitim Bilimleri-Düzce Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Aslıhan KUYUMCU VARDAR (Eğitim Bilimleri-Düzce Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Faruk Kerem ŞENTÜRK (İşletme-Düzce Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Fatih AYDIN (İlahiyat-Düzce Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Şamil BAŞ (İlahiyat-Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Olesia ZHDANOVYCH (Tarih-Taras Shevchenko National University of Kyiv)

Dr. Öğr. Üyesi Thawee NUMSAKULWONG (Eğitim-Rajamangala University of Technology)

Dr. Öğr. Üyesi Yusuf ÖCEL (İşletme-Düzce Üniversitesi)

Bilim Kurulu/Scientific Committee

Prof. Dr. Abdullah Yılmaz	Anadolu Üniversitesi/Açıköğretim
Prof. Dr. Ahmet İncekara	İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet Karadağ	İnönü Üniversitesi
Prof. Dr. Ali Şen	İnönü Üniversitesi
Prof. Dr. Alper Ertürk	Düzce Üniversitesi
Prof. Dr. Atila Yüksel	Adnan Menderes Üniversitesi
Prof. Dr. Aziz Kutlar	Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Cem Saatçioğlu	İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Gülsüm Akalın	Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Habib Yıldız	Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Hakan Erkuş	İnönü Üniversitesi
Prof. Dr. Hamza Ateş	İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Prof. Dr. Hamit Saruhan	Düzce Üniversitesi
Prof. Dr. Hüseyin Karakayalı	Celal Bayar Üniversitesi
Prof. Dr. İbrahim Bakırtaş	Aksaray Üniversitesi
Prof. Dr. İlhan Genç	Düzce Üniversitesi
Prof. Dr. İsmail Hakkı Eraslan	Düzce Üniversitesi
Prof. Dr. İzzet Kılınç	Düzce Üniversitesi
Prof. Dr. Kahraman Çatı	İnönü Üniversitesi
Prof. Dr. Kazım Yoldaş	Uludağ Üniversitesi
Prof. Dr. Mahmut Kartal	Cumhuriyet Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Selami Yıldız	Düzce Üniversitesi
Prof. Dr. Metin Akkuş	Düzce Üniversitesi
Prof. Dr. Muhsin Halis	Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa Aykaç	Kırklareli Üniversitesi
Prof. Dr. Nadir Eroğlu	Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Hatice Neşe Erim	İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Akif Öncü	Düzce Üniversitesi
Prof. Dr. Orhan Batman	Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Orhan Akınoğlu	Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Recep Kök	Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Remzi Altunışık	Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Said Kınır	Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Salih Durer	Yıldız Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Seyfettin Erdoğan	İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Prof. Dr. Süleyman Çaldak	İnönü Üniversitesi
Prof. Dr. Turan Öndeş	Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Uğur Selçuk Akalın	Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Yusuf Tuna	İstanbul Ticaret Üniversitesi
Prof. Dr. Yakup Bulut	Mustafa Kemal Üniversitesi
Doç. Dr. Abdullah Adıgüzel	Düzce Üniversitesi
Doç. Dr. Abdulvahap Baydaş	Düzce Üniversitesi
Doç. Dr. Abdurrahman İlğan	Düzce Üniversitesi
Doç. Dr. Aylin Koç	Marmara Üniversitesi

Doç. Dr. Burhan Kılıç	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Doç. Dr. Burhanettin Zengin	Sakarya Üniversitesi
Doç. Dr. Bülent Bakar	Marmara Üniversitesi
Doç. Dr. Cahit Aydemir	Düzce Üniversitesi
Doç. Dr. Engin Aslanargun	Düzce Üniversitesi
Doç. Dr. Enver Bozdemir	Düzce Üniversitesi
Doç. Dr. Gökhan Arı	Düzce Üniversitesi
Doç. Dr. Hakan Kahyaoğlu	Dokuz Eylül Üniversitesi
Doç. Dr. Hasan Kağan Keskin	Düzce Üniversitesi
Doç. Dr. Kamil Unur	Mersin Üniversitesi
Doç. Dr. Lütfi Atay	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Doç. Dr. Mehmet Emin Uludağ	Düzce Üniversitesi
Doç. Dr. Mehmet Nurullah Kurutkan	Düzce Üniversitesi
Doç. Dr. Muammer Mesci	Düzce Üniversitesi
Doç. Dr. Mustafa Cahid Üngan	Sakarya Üniversitesi
Doç. Dr. Murat Genç	Düzce Üniversitesi
Doç. Dr. Murat Taşdan	Kafkas Üniversitesi
Doç. Dr. Ramazan Yanık	Atatürk Üniversitesi
Doç. Dr. Recai Özcan	Düzce Üniversitesi
Doç. Dr. Oğuz Türkay	Sakarya Üniversitesi
Doç. Dr. Öznur Bozkurt	Düzce Üniversitesi
Doç. Dr. Selami Özcan	Yalova Üniversitesi
Doç. Dr. Süleyman Göksoy	Düzce Üniversitesi
Doç. Dr. Yunus Emre Taşgıt	Düzce Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Abdülhamit Eş	Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ali Akaytay	Düzce Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Arif Güngör	Düzce Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Atıf Akgün	Ege Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ayhan Nuri Yılmaz	Düzce Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Cafer Erhan Bozdağ	İstanbul Teknik Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Emel İştari	Düzce Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Fahriye Hayırsever	Düzce Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Fehmi Altın	Düzce Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Filiz Evran Acar	Düzce Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Furat Akdemir	Düzce Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi. Gökmen Kılıçoğlu	Düzce Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Halil Coşkun Çelik	Siirt Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Harun Çağlayan	Kırıkkale Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Harun Şahin	Bingöl Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi İbrahim Akkaş	Erzincan Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi İbrahim Sona	Yıldız Teknik Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi İstemi Çömlekçi	Düzce Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Levent Gelibolu	Kafkas Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Aytekin	Gaziantep Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Murat Akın	Bülent Ecevit Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Murat Bayat	Düzce Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Murat Yüksel	Ordu Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Mümin Topçu	Düzce Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Oğuz Kara	Düzce Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Özlem Balaban	Sakarya Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Pınar Pınarcık	Düzce Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ramazan Arslan	Bartın Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Seyda Faikoğlu	Düzce Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Süleyman Ağraş	Düzce Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Süleyman Şahin	Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Şule Ay	Düzce Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Çetin Yılmaz	Düzce Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Dilek Herkmen	Düzce Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Yavuz Cankara	Bilecik Üniversitesi

BU SAYININ HAKEM LİSTESİ

Prof. Dr. Ali Ulvi MEHMEDOĞLU
 Prof. Dr. İdris ŞAHİN
 Prof. Dr. Şükrü ÖKSÜZ
 Prof. Dr. Yusuf OĞUZOĞLU
 Doç. Dr. Burcu KURT
 Doç. Dr. Faruk SANCAR
 Doç. Dr. İbrahim GÜRSES
 Doç. Dr. İsmail YAŞAYANLAR
 Doç. Dr. Mehmet ÇİÇEK
 Doç. Dr. Muhammet Enes KALA
 Doç. Dr. Togay Seçkin BİRBUDAK
 Dr. Öğr. Üyesi Emel ÇALIŞKAN
 Dr. Öğr. Üyesi Tuğba TORUN
 Dr. Öğr. Üyesi Bahattin GENÇAL
 Dr. Öğr. Üyesi Fatih AYDIN
 Dr. Öğr. Üyesi Fırat YAŞA
 Dr. Öğr. Üyesi Furat AKDEMİR
 Dr. Öğr. Üyesi Kenan KARAGÖZ
 Dr. Öğr. Üyesi Şevket Ercan KIZILAY
 Dr. Yasin APAYDIN

Yazışma Adresi

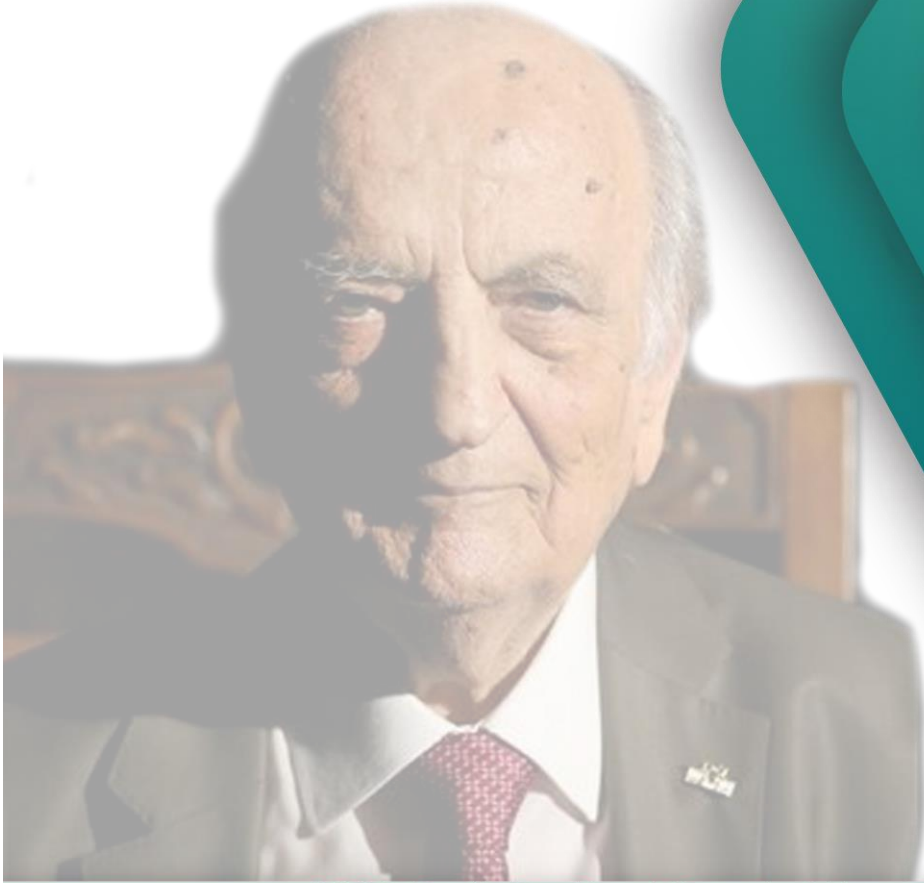
Düzce Üniversitesi
 Sosyal Bilimler Enstitüsü
 81620 Konuralp Yerleşkesi
 Düzce/TÜRKİYE
 Tel: (0380) 542 14 37
 Fax: (0380) 542 14 38

Corresponding Address

Duzce University
 Institute of Social Sciences
 81620 Konuralp Campus
 Duzce/TURKEY
 Phone: (0380) 542 14 37
 Fax: (0380) 542 14 38

Dergi yılda iki sayı olarak elektronik ortamda yayımlanır (Electronic journal published twice a year as a number) <http://dergipark.gov.tr/dusbed> adresinden dergiye ilişkin bilgilere ve makale özetlerine ulaşılabilir ("to Authors" and "Abstracts" can be found at this address). Yazarlar, basılı ya da elektronik formatta yer alan resimler, tablolar ya da diğer her türlü içerik dahil daha önce yayınlanmış içeriği kullanırken telif hakkı sahibinden izin almalıdırlar. Bu konudaki yasal, mali ve cezai sorumluluk yazarlara aittir. Dergide yayımlanan makalelerde ifade edilen görüşler ve fikirler Editörler, Yayın Kurulu ve Yayıncı'nın değil, yazar(lar)ın bakış açılarını yansıtır. Editörler, Yayın Kurulu ve Yayıncı bu gibi durumlar için hiçbir sorumluluk ya da yükümlülük kabul etmemektedir. Yayımlanan içerik ile ilgili tüm sorumluluk yazarlara aittir.

*Bir İlim Yolcusu:
Prof. Dr. Fuat Sezgin'e Armağan*

2019 Prof. Dr. Fuat Sezgin Yılı

TAKDİM

Bir İslam bilim tarihçisi olarak neşrettiği çok sayıdaki kitap ve makaleyle dikkati çeken Prof. Dr. Fuat Sezgin'in 30 Haziran 2018 tarihinde hayata gözlerini yumması sebebiyle 2019 yılı, Sayın Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan tarafından 05 Eylül 2018 tarihinde yayınlanan bir genelgeyle "Prof. Dr. Fuat Sezgin Yılı" olarak ilan edilmiştir. Bu yılda yapılacak faaliyetleri organize etmek amacıyla "Prof. Dr. Fuat Sezgin İslam Bilim Tarihi Araştırmaları Vakfı (İBTAV)" ile Kırıkkale Üniversitesi arasında bir "İşbirliği Protokolü" imzalanmış; Üniversitemiz de bu protokole taraf olarak yıl içinde gerçekleştirdiği konferans, panel ve sempozyum gibi bilimsel etkinliklerle bu işbirliğine katkıda bulunmuştur. Ayrıca Üniversitemiz, Prof. Dr. Fuat Sezgin'in adını yaşatmak amacıyla "Prof. Dr. Fuat Sezgin Bilim Atölyesi"nin kuruluşunu gerçekleştirmiştir. Düzce'de açılan ilk bilim atölyesi olma özelliğine sahip bu merkez sayesinde, Matematik ile Fen Bilimlerini buluşturarak ve eğitici/öğretici materyaller ile oyunları bir araya getirerek, bilişsel alanla sınırlı kalmayıp duyuşsal ve psikomotor kazanımlara da hitap etmek, öğrencilere bilimsel bakış açısı ve yaratıcı düşünme becerileri kazandırmak amaçlanmıştır. Yıl içinde gerçekleşen bu faaliyetlerimizin son halkasını da, okumakta olduğunuz Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi'nin 2019 yılı "İslam Bilim Tarihi Prof. Dr. Fuat Sezgin Özel Sayısı" teşkil etmiştir.

24 Ekim 1924'te Bitlis'te dünyaya gelen Prof. Dr. Fuat Sezgin, İslam felsefesi, mimarisi, tarih yazımı, müziği, tıbbı, nümuzmatığı, matematiği, astronomisi, coğrafyası, doğa bilimleri (zooloji, botanik, optik, kimya, meteoroloji, jeoloji, savaş teknolojileri) gibi alanlarda araştırma ve incelemelerde bulunmuş bir bilim adamıdır. Onun tıpkıbasım olarak yaptığı 1.200 ciltlik yayını hâriç tutulduğunda, adını ölümsüz kılacak olan iki eseri *Geschichte des Arabischen Schrifttums* (GAS) ile *Wissenschaft und Technik im Islam*'dir.

Carl Brockelmann'ın *Geschichte der Arabischen Litteratur* (GAL) adlı eserindeki eksiklik ve hataları gidermek ve yeni bulgu ve bilgileri ilave etmek üzere ilk cildi 1967'de yayınlanmış olan GAS'ın 27. yani son cildi 2015 yılında neşredilmiştir. Eser, *Arap-İslam Bilimler Tarihi* adıyla İstanbul Üniversitesi'nden bir ekip tarafından Türkçeye tercüme edilmektedir. *İslam'da Bilim ve Teknik* adıyla Türkçeye çevrilen ve TÜBA tarafından yayınlanan diğer eseri ise 5 cilt olup astronomi, coğrafya, denizcilik, saatler, geometri, optik, tıp, kimya, mineraller, fizik, mimari, savaş tekniği ve antik objelere dairdir.

İslam'da Bilim ve Teknik isimli eserinin önsözünde Prof. Dr. Fuat Sezgin, kitabı yazma amacını: "Sunulan bu katalogda anlatılan ve resimlerle gösterilen aletler, cihazlar ve avadanlar 800 yıl boyunca Arap-İslam kültür çevresinde gerçekleştirilmiş olan başarılarla yönelik küçümseyici yaygın kanaati mümkün olduğunca değiştirebilmeye katkıda bulunmak amacıyla yapılmıştır." şeklinde açıklar. Dr. Sigrid Hunke de *Avrupa'nın Üzerine Doğan İslam Güneşi* adlı eserinde, Prof. Dr. Fuat Sezgin'i doğrularcasına "Batılılar cehaletle boğuşurken İslam medeniyet bayrağını dünyanın dört bir tarafına dikmiştir" demektedir. Evet, bizler şüpheciliği Descartes'ın: "Düşünüyorum öyleyse varım" sözüyle tanıdık. Oysa bundan 500 yıl önce İmam Gazali: "Şüphe etmeyen hakikati bulamaz" demişti. Bunun gibi pek çok örnek, İslam medeniyetinin Batıya ışık tuttuğunu, Batı medeniyetinin İslam medeniyetinin bir devamı olduğunu bizlere işaret etmekte; geçmişte büyük bir başarıyla taşıdığımız, bugün özlemle aradığımız bu ışığı tekrar canlandırma kudret ve imkânına sahip olduğumuzu bizlere göstermektedir.

Ömrünü İslam bilim tarihine adanmış ve modern bilimin oluşumunda İslam medeniyetinin katkılarını ispat etmeye çalışmış merhum Prof. Dr. Fuat Sezgin'e ithaf ettiğimiz bu özel sayımıza yazılarıyla katkı sunan değerli akademisyen hocalarımıza ayrı ayrı teşekkür ediyor; bilim ve bilimsel düşüncenin tarihsel serüvenini merak edenlere zevkle ve keyifle okuyacakları bir sayı sunmuş olmaktan dolayı Üniversitemiz ile iftihar ediyorum.

Prof. Dr. Nigar DEMİRCAN ÇAKAR

İÇİNDEKİLER

Araştırma Makaleleri;

Prof. Dr. Tahsin GÖRGÜN

İslam Bilim Tarihi Nasıl Anlaşılabilir: Yöntem Üzerine Bazı Düşünceler1-16

Prof. Dr. Recep YAPAREL, Arş. Gör. İlker YENEN, Dr. Öğr. Üyesi. Cihad KISA

Bilim Tarihi Çalışmalarının Toplumsal Maneviyata Katkıları: Prof. Dr. Fuat Sezgin Örneği17-30

Prof. Dr. Nurettin GEMİCİ

Fuat Sezgin'in Eşsiz Çalışması: Gas (Geschichte Des Arabischen Schrifttums) ve Almanya'da Şarkiyat Çalışmalarına Dair31-37

Doç. Dr. Muhammet ÖZDEMİR

Prof. Dr. Fuat Sezgin'de "Evrensel Bilimler Tarihi" Kavramı ve Bilim Tarihi Yazımı38-55

Doç. Dr. Ali ERTUĞRUL

Tez ve Antitezler Bağlamında Ernest Renan'a Karşı Yazılan Reddiyeler.....56-93

Doç. Dr. Ziya ŞEN

Prof. Dr. Fuat Sezgin'in Kur'an Tarihi ve Tefsir İlmine Katkıları.....94-106

Doç. Dr. Osman DEMİR

Kelâm-Bilim İlişkisi: Rü'yetullah Metinlerinde Optik107-120

Doç. Dr. Levent DÜZCÜ

Tersane Mühendishanesi'nde Eğitim (Gemi İnşa, Coğrafya, Harita ve Seyrüsefer)
(1773-1838)121-131

Dr. Öğr. Üyesi İbrahim TOPÇU

Osmanlı İmparatorluğu'nda İlk Bilimsel Tıp Cemiyetleri132-140

Doç. Dr. Mustakim ARICI

Cumhuriyet Dönemi Osmanlı Tıp Tarihi Yazıcılığı Üzerine Bir Değerlendirme141-152